

ПОСТАТЬ І СПАДЩИНА ПОЧЕСНОГО ЧЛЕНА КИЇВСЬКОЇ ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА СІКОРСЬКОГО: СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

З початку XXI ст. в Україні істотно зросла кількість академічних публікацій, у яких згадано ім'я почесного члена Київської духовної академії Івана Олексійовича Сікорського (1842–1919). Предметом цієї статті є аналіз змісту й особливостей сприйняття та інтерпретації постаті і спадщини цього психолога, психіатра та політичного діяча сучасними українськими дослідниками. Автор з'ясовує, що в сучасній Україні має місце формування специфічної політики академічної пам'яті, яка передбачає визнання І. О. Сікорського видатним представником української та світової науки, а також віднайдення у його спадщині таких ідей, які можуть бути корисними і для сучасних досліджень. На підставі здійсненого аналізу обґрунтовано висновок про те, що найбільш плідними для сучасних українських дослідників виявляються психолого-педагогічні напрацювання І. О. Сікорського.

Ключові слова: Іван Сікорський, Київська духовна академія, історія науки, академічна пам'ять, філософія освіти, психологія виховання, педагогіка.

Одну з моїх нещодавніх статей (Менжулін, 2016) було присвячено висвітленню й осмисленню того факту, що на початку 1912 р. відомого російського психолога і психіатра, першого завідувача кафедри систематичного і клінічного вчення про нервові та душевні хвороби при Університеті Св. Володимира Івана Олексійовича Сікорського (1842–1919) було обрано почесним членом Київської духовної академії. Це обрання виглядало як чергове визнання заслуг видатного вченого, яке могло стати одним із символів успішного завершення його насиченої науково-академічної кар'єри. Однак невдовзі після цього (восени 1913 р.) авторитет І. О. Сікорського зазнав катастрофічних втрат через офіційне виголошення ним результатів сумнозвісної антисемітської експертизи у справі Бейліса, розпочатої ще в 1911 р. Відтак питання про його справжнє місце в історії перетворилося на дуже проблематичне. Основні стратегії ставлення до І. О. Сікорського, що сформувалися впродовж XX ст., було окреслено в моїй монографії (Менжулін, 2004). Однак за майже півтора десятиліття, що минули з часів її написання та видання, накопичилося чимало нових матеріалів. Причому, якщо в перші пострадянські часи про Сікорського писали переважно в Росії, то за останні роки істотно зросла кількість звернень до нього у працях українських дослідників. Отже, у цій статті спробуємо проаналізувати, як нині сприймають постать

і спадщину Сікорського в українському фаховому середовищі.

Передусім слід зазначити, що попри тематичну та якісну різноманітність праць, про які йтиметься*, в сучасній українській рецепції Сікорського все ж таки можна помітити певну наскрізну тенденцію. Майже усі ці дослідження можна розглядати як ознаки формування специфічної політики академічної пам'яті, що передбачає обережне, але наполегливе включення цього вченого до пантеону національної інтелектуальної слави та, якщо й де це тільки можливо, ефективне використання його ідей у сучасних дослідженнях. Особливо примітним у цьому плані став 2012 рік, у який на честь 170-ї річниці від дня народження І. О. Сікорського з'явилися статті, в назвах яких його було поійменовано *видатним діячем української педагогіки, психології та медицини* (Дубова, 2012) та *світочем української психології* (Паланський, 2012). Однак,

* Серед текстів, які я згадуватиму, є як доволі поверхові чи навіть відверто низькоякісні, так і доволі ґрунтовні. Здебільшого в них відтворено факти, що взяті з уже опублікованих джерел. Однак є й праці, в яких активно використано важливі та маловідомі архівні документи, передусім: (Дем'яненко & Прудченко, 2005). Варта уваги також стаття, в якій стверджується, що цінним джерелом для історичного аналізу може стати приватна бібліотека І. О. Сікорського – колекційне зібрання, що зберігається у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Яковенко & Вискірко, 2015, с. 45, 49). На велику евристичну цінність цього джерела раніше вказував і я: (Менжулін, 2004, с. 188–192, 228–233, 267).

зрозуміло, одних лише ювілейних реляцій було б замало, адже насправді реалізація зазначеної політики вимагає подолання низки утруднень.

Що стосується власне наукового доробку І. О. Сікорського, то тут пропонують дотримуватися такої процедури: спочатку виявити «окремі помилки», які «перешкоджають цілісно сприймати його наукову спадщину», а потім здійснити «очищення» останньої від «положень, які вважаються застарілими і суперечать сучасній науці» (Мазяр, 2014b, с. 76). При цьому можна наголосити, що «Сікорський розробляв свої концептуальні положення у час теоретичної незрілості психологічної науки», а наявні у нього «окремі помилки» (такі, скажімо, як надання визначальної ролі у формуванні особистості спадковим чинникам) були «типovими і навіть закономірними для свого часу». Завершити слід висновком про те, що вчений спромігся розробити низку оригінальних положень, з яких деякі зберегли цінність і для сучасної науки (Мазяр, 2014b, с. 78).

Однак у сучасному українському контексті займатися «науковою реабілітацією Сікорського», до якої закликає щойно процитований автор, заважає наявність у першого не тільки «окремих наукових помилок», а й деяких «незручних» світоглядних настанов. Зокрема під завісу життя Сікорського на тлі його прихильності ідеології російського імперського націоналізму особливо «виразно проступила його антиукраїнська і шовіністична позиція» (Мазяр, 2014b, с. 76). Щоправда, цей доволі відомий і добре доведений факт українські дослідники інтерпретують по-різному. Наприклад, шанувальник і популяризатор спадщини І. В. Сікорського психолог О. Т. Губко називає його просто «ученим-патріотом», не уточнюючи, про який саме патріотизм йдеться (Губко, 2009а, с. 506). Натомість українознавець О. А. Таровська, не приховуючи, що Сікорський був патріотом не українським, а російським, усе ж таки пропонує розглядати його доробок у контексті української культури інтегрально і системно, екстраполюючи на нього тезу В. С. Горського про те, що «історія української філософії вивчає ті ідеї, що були створені представниками інших національних культур, але реально функціонували у складі української культури, були сприйняті нею і справили певний вплив на її розвиток» (Таровська, 2005, с. 232).

Іншу «незручну» тему, що стосується участі Сікорського у справі Бейліса, також тлумачать по-різному. Вже згадуваний О. Т. Губко, зокрема, присвятив цій темі спеціальну монографію, де спробував довести, що експертизу Сікорського

не слід вважати антисемітською (Губко, 2009b). Однак для академічного мейнстріму настільки відверто контр-фактична стратегія реабілітації І. О. Сікорського є неприйнятною. Куди дипломатичнішим є твердження про те, що у справі Бейліса справді міг мати місце прояв юдофобії, однак «вчений різко виступав проти релігійного сектантства взагалі, в тому числі й християнського» (Дем'яненко & Прудченко, 2005). Щоправда, зауважу, ставлення І. О. Сікорського до «християнського сектантства» дуже сильно коливалося залежно від того статусу, який мала та чи та «секта» в рамках офіційної ідеології Російської імперії (Менжулін, 2016, с. 132–140). Прикладів, коли Сікорський використовував авторитет науки на користь ідеології державного націоналізму, можна знайти загалом чимало. Тож настанову деяких дослідників, згідно з якою «вивчення творчого доробку І. О. Сікорського як медика, психолога, педагога не повинно залежати від окремого епізоду, що не має відношення до науки» (Дем'яненко & Прудченко, 2005), приймати беззаперечно не слід. Так само, до речі, не варто твердити, що вся його наука була наскрізь заідеологізованою. Натомість має певну рацію пропозиція абстрагуватися від ролі Сікорського у справі Бейліса і взяти до уваги, що, наприклад, «погляди на дитячий розвиток, його рушійні сили і фактори, мету і засоби виховання, обґрунтовані І. О. Сікорським, заслуговують на високу оцінку сучасних педагогів і психологів» (Дем'яненко & Прудченко, 2005).

Щойно наведена цитата значуща не тільки як приклад пошуків можливості говорити про І. О. Сікорського позитивно, попри його участь у справі Бейліса (та/чи інших ідеологічно забарвлених процесах). Значущим є й предмет, на який рекомендовано звернути увагу. Перифразуючи назву однієї з нещодавніх публікацій (Квас, 2011), можна сказати, що досягнення сучасними українськими дослідниками спадщини вченого має передусім *дитиноцентричний* характер. Саме внесок, зроблений ним у розвиток педагогіки та психології виховання, становить для сучасних українських дослідників найбільший інтерес.

Ледь не першим, про що згадують у цьому контексті, є щільний зв'язок психолого-педагогічних розвідок І. О. Сікорського із розвитком науково-експериментального напрямку в науках про людину. Про те, що він ще наприкінці 1870-х рр. одним із перших у світовій науці почав застосовувати експеримент для вивчення особливостей дитячої психіки, 1886 р. заснував при Університеті Св. Володимира одну з перших психологічних лабораторій у Російській імперії,

а 1904 р. відкрив у власному домі Лікарсько-педагогічний інститут для розумово недорозвинених, відсталих і нервових дітей (теж, у певному сенсі, один із перших у світі), пишуть не тільки у спеціальних дослідженнях*, а й у довідково-енциклопедичних виданнях**, підручниках, посібниках*** тощо. Краще уявити контекст, в якому робилися всі ці новаторські кроки київського вченого, допомагає огляд історії викладання психології у класичних університетах України, вміщений у статті знавця педагогічної психології О. І. Власової (Власова, 2015). Вона показує, що у 1880–1890-х рр. І. О. Сікорський став одним із тих фахівців, дослідницька та викладацька діяльність яких символізувала кінець доби реакції, що тривала в університетській освіті Росії з 1850 р., і водночас «початок періоду об'єктивного лабораторно-експериментального дослідження в розвитку психологічної науки та підготовки для цього кваліфікованих спеціалістів-психологів» (Власова, 2015).

О. І. Власова також наголошує на тому, що своїми працями (такими, як, скажімо, «Начатки психології») І. О. Сікорський істотно сприяв популяризації психологічної науки в широких читацьких колах, а його підручник «Всеобщая психология» взагалі став «своєрідною Біблією для багатьох поколінь студентів, які вирішили пов'язати свої професійні інтереси з психологією» (Власова, 2015). О. Т. Губко, захоплений ідеєю «реабілітувати» постать і спадщину І. О. Сікорського, навіть наважується визнати великою перевагою цього підручника наявність в ньому справжньої апології фізіономіки (Губко, 2009а, с. 501), тобто дисципліни, за якою в подальші роки закріпився статус відвертої псевдонауки. Далеко не беззаперечною видається й заява того самого автора про те, що термін «педагогічна психологія» вперше з'явився у світовій літературі саме після публікації однойменного курсу лекцій І. О. Сікорського (Губко, 2009а, с. 505). Навіть якщо це й не так, у нього були інші публікації з педагогіки та психології виховання, що мали навчально-методичну спрямованість

* Див. про роль І. О. Сікорського у розвитку експериментально-педагогічних досліджень у працях: (Дічек, 2012, с. 91–92; Губко, 2009а, с. 500). На підставі експериментально-психологічних досліджень, проведених наприкінці 1870-х рр. у низці навчальних закладів, Сікорський підготував доповідь «О детях, трудных в воспитательном отношении». Її виголошення на IV Міжнародному конгресі гігієністів у Женеві (1882) принесло йому визнання в міжнародних фахових колах (докладніше про це див.: (Менжулін, 2004, с. 136–142)). Про те, що Лікарсько-педагогічний інститут, створений Сікорським 1904 р., слід визнати першим у світі інститутом дитячої психології, стверджується в: (Губко, 2009а, с. 506).

** Див., напр.: (Сухомлинська, 2005, с. 525).

*** Див., напр.: (Власова, 2005).

та отримали визнання на міжнародному рівні. Інша дослідниця (Дічек, 2012, с. 90) нагадує, що 1891 р. він опублікував свій переклад праці відомого німецького фізіолога та одного із засновників психології розвитку В. Прейєра «Душа ребенка» (Прейєр, 1891). До цього ще варто додати, що 1901 р. київський професор опублікував власну книжку з тією самою назвою. Остання стала однією з його найуспішніших праць: 1902 р. вона була перекладена та видана німецькою (Sikorsky, 1902), і, як було зазначено у передмові до її другого російського видання, була запроваджена в Німеччині «как учебное пособие в некоторых школах и заведениях, подготовляющих к педагогической деятельности...» (Сикорский, 1909, стр. III).

До речі, І. О. Сікорський написав також і підручник з психіатрії («Основы теоретической и клинической психиатрии»), однак про нього зараз майже не згадують. Дивного в цьому нічого немає. Медичні та медико-біологічні погляди Сікорського здебільшого застаріли. Поодинокі спроби розглядати їх як такі, що досі мають наукову цінність, у публікаціях вітчизняних авторів знайти можна, однак виглядає це не дуже переконливо****. Навіть для сучасних представників медичного цеху значно актуальнішими виявляються не суто медичні розвідки їхнього старшого колеги, а його психолого-педагогічні ідеї. Як стверджує один із авторів-медиків, і за наших часів у процесі підготовки молодих лікарів можуть дуже ефективно використовуватися педагогічні погляди, що їх висловлювали видатні медики минулого, чільне місце серед яких належить Сікорському (Кундій, 2015).

Великий інтерес у сучасних українських дослідників викликає досвід, набутий І. О. Сікорським у роботі з дітьми з порушеннями в інтелектуальному розвитку. Але й тут реактуалізація має місце не суто в медичній, а радше в медико-психолого-педагогічній площині. У 2000-х рр. аспірант кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова С. І. Корнев опублікував низку статей з відповідної та спорідненої проблематики*****, а 2009 р. захистив кандидатську дисертацію, присвячену безпосередньо проблемам корекційної педагогіки у творчій спадщині І. О. Сікорського (Корнев, 2009b). Ще один приклад

**** Наприклад, у статті, що присвячена висвітленню поглядів Сікорського «щодо фізіологічних механізмів пізнавальних процесів, ролі біологічного субстрату психіки в цьому процесі, співвідношення спадковості й соціальних факторів генезису пізнавальних процесів» (Корнев, 2012, с. 134).

***** Див., напр.: (Корнев, 2008; Корнев, 2009а). Повніший перелік є тут: (Корнев, 2009b, с. 15–16).

ефективної конвертації медико-наукових поглядів київського вченого у психолого-педагогічний контекст можна помітити у статті О. В. Лаврової. Вона знаходить у Сікорського цікаве педагогічне міркування, що базувалося на популярному за його часів вченні німецького невролога та анатома П. Флексига про три асоціативні центри головного мозку. Виходячи з припущення, що у процесі навчання треба дбати про засвоєння тих знань, які найкраще сприяють максимально ефективному використанню всіх трьох асоціативних центрів і розвитку пов'язаних з ними психічних функцій, І. О. Сікорський дійшов висновку, що «ідеалом загальноосвітньої школи повинна бути така система знань, яка складалася б з математики, природознавства, мов та гуманітарних наук» (Лаврова, 2007, с. 84).

Дуже перспективними, з погляду сучасної педагогіки, визнають розвідки І. О. Сікорського, присвячені феномену обдарованості (Мазяр, 2009, с. 165; 2014b, с. 78). Попри те, що проблема обдарованості почала систематично розроблятися у психології лише у 1930-х рр. (Мазяр, 2013b, с. 225), О. В. Мазяр, який присвятив відповідним поглядам І. О. Сікорського цілу низку публікацій та кандидатську дисертацію (Мазяр, 2013a), наголошує на тому, що саме цього вченого слід визнати розробником «широкої психологічної платформи, яка створює природне підґрунтя для розвитку особистості» (Мазяр, 2014a, с. 2–3) і «свого роду предтечею гуманістичного підходу до розвитку здібностей» (Мазяр, 2013b, с. 230). Якщо в західній науці тих часів панувала мода досліджувати здібності за допомогою тестів (тестологія), то Сікорський, кажучи словами дослідника, «встояв від “спокуси” у такий спосіб досліджувати обдарованість» (Мазяр, 2013b, с. 227). О. В. Мазяр визнає, що, як і багато провідних вчених XIX ст. (зокрема А. Біне, Ф. Гальтон, Ч. Ломброзо та ін.), Сікорський доволі жорстко прив'язував обдарованість до спадковості. Однак у нього можна знайти також й визнання важливості соціальних чинників (Мазяр, 2013b, с. 225). Врешті-решт виходить, що погляди І. О. Сікорського стосовно обдарованості переважною мірою не суперечать положенням сучасної психологічної науки (Мазяр, 2013b, с. 229). Ба більше: в чомусь Сікорський навіть випередив своїх колег з майбутнього, адже він «більшою мірою, ніж сучасні вчені, зауважував на психофізіологічних показниках обдарованих осіб, здійснював конкретні емпіричні дослідження, фіксував індивідуальні відмінності» (Мазяр, 2013b, с. 226).

Ймовірно, в останній тезі є елемент риторичного перебільшення, і в теоретико-методологічному плані сучасна наука все ж таки доволі істотно просунулась уперед. Однак і досі, щоб помітити обдарованість, потрібні не тільки теоретико-методологічні напрацювання, а й специфічний педагогічний дар, який у І. О. Сікорського точно був. Окрім того, він мав видатні організаційні здібності, які виявив теж на психолого-педагогічній ниві, зокрема у діяльності в рамках Фребелівського (на честь відомого німецького педагога Ф. Фребеля (1782–1852)) педагогічного товариства. Останнє було створене в Києві 1908 р., і І. О. Сікорський від самого початку був обраний його головою. Майже одразу після цього за ініціативою товариства було створено Фребелівський жіночий педагогічний інститут, директором якого теж став Сікорський. Як визнавали навіть за радянських часів, поява цього закладу стала важливою віхою в розвитку вітчизняної педагогіки (Каиров & Петров, 1966, с. 353). Річ у тім, що 1920 р. він увійшов до складу Київського інституту народної освіти, на базі одного з факультетів якого в 1930-х рр. було відкрито Київський педагогічний інститут (зараз – НПУ імені М. П. Драгоманова). Однак про те, що у витоків цих визначних процесів стояв І. О. Сікорський, у СРСР говорити не поспішали. Не дуже часто згадували про це й у перші пострадянські роки.

Проте поступово ситуація змінюється. Набуває поширення думка, згідно з якою Фребелівський інститут був справжнім дітищем Сікорського, «якому він присвятив себе як людину і педагога, в навчально-виховному процесі якого втілював свої медико-психолого-педагогічні ідеї» (Дем'яненко & Прудченко, 2005), і працюючи в якому зробив вагомий внесок у теорію та практику дошкільного виховання в Україні (Федяєва, 2014). Зазначають, що, окрім розробок самого І. О. Сікорського, в інституті також активно використовували досвід передових зарубіжних фахівців (передусім Ф. Фребеля та М. Монтесорі), а також було створено умови для розкриття викладацьких і дослідницьких потенціалів вітчизняних фахівців (зокрема С. Ф. Русової, В. В. Зеньковського, П. П. Кудрявцева) (Прудченко, 2005, с. 8, 11). Сікорський створив заклад, який не тільки продовжив підготовку національних педагогічних кадрів після його відходу від справ, зокрема в період УНР (Січкара, 2011), а й може розглядатися як «своєрідний прообраз сучасного навчально-виховного, наукового комплексу чи педагогічного об'єднання» (Дем'яненко & Прудченко, 2005).

Символічно, що у посібнику, який загалом був присвячений дещо іншій темі (психології успіху) (Сазоненко, 2004), є підрозділ, в якому концепція Сікорського розглядається як приклад успішної педагогічної системи*. Справді, досвід століття, що відділяє нас від останніх років його життя, переконує в тому, що серед усієї множини дуже різноманітних аспектів його спадщини найуспішнішою виявилася саме доля його психолого-педагогічних ідей. У зв'яз-

ку з цим заслуговує на увагу один історичний факт. Ще в січні 1912 р., коли в Раді КДА обговорювалося питання про обрання І. О. Сікорського почесним членом цього закладу, як один із головних аргументів на користь його кандидатури пролунало нагадування, що кількома роками раніше він прочитав в Академії курс лекцій. Це був курс лекцій із *педагогічної психології* (докладніше про це див.: (Менжулін, 2016, с. 125–126)).

Список посилань

- Власова, О. І. (2005). *Педагогічна психологія: Навч. посібник*. К.: Либідь.
- Власова, О. І. (2015). Історія викладання психології у класичних університетах України. II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки». Одеса: Інститут інноваційної та післядипломної освіти ОНУ імені І. І. Мечникова. Отримано з <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/seksiya-3-istorichna-psikhologiya-yak-trend-istoriji-psikhologiji/30-vlasova-o-i-m-kijiv-istoriya-vikladannya-psikhologiji-u-klasichnikh-universitetakh-ukrajini>.
- Губко, О. Т. (2009а). Біля витоків психології та психіатрії: сторінки життя і творчості І. О. Сікорського. У С. Д. Максименко (Ред.), *Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України*. Вип. 37 (с. 498–511). К.: Ніка-Центр.
- Губко, О. Т. (2009б). *Іван Олексійович Сікорський як учений і експерт у справі Бейліса*. К.: Світгляд.
- Дем'яненко, Н. М., & Прудченко, І. І. (2005). *Історія вищої жіночої освіти в Україні: Київський Фребелівський педагогічний інститут (1907–1920 рр.): Монографія*. К.: Видавель Л. Галіцина. Отримано з http://npu.edu.ua/e-book/book/html/D/ispu_kiofst_ist.vuschoi%20zinosh.osvitu%20v%20Ukraini/.
- Дічек, Н. П. (2012). Педагогічна антропологія – рушій еволюції вітчизняних педагого-експериментальних досліджень (остання третина XIX – початок XX ст.). *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* (1–2), 88–99.
- Дубова, Л. (2012). Іван Олексійович Сікорський – видатний діяч української педагогіки, психології та медицини (1842–1919). *Рідна школа* (1–2), 75–77.
- Каиров, И. А., & Петров, Ф. Н. (Ред.). (1966). *Педагогическая энциклопедия. В 4-х т. Т. 4*. М.: Советская энциклопедия.
- Квас, О. В. (2011). Дитиноцентричні ідеї у творчій спадщині І. Сікорського. У Т. І. Сущенко (Ред.), *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Вип. 20 (73) (с. 24–30). Запоріжжя: (б. в.).
- Корнев, С. І. (2008). Дослідження проблеми навчання й виховання осіб з порушенням інтелектуального розвитку в працях І. О. Сікорського. У *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: [зб. наук. пр.]*. Сер. 19. *Корекційна педагогіка та психологія*. Вип. 9 (с. 47–51). К.: (б. в.).
- Корнев, С. І. (2009а). Заїкання як психолого-медико-педагогічна проблема в працях І. О. Сікорського. У *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць*. Серія 19. *Корекційна педагогіка та психологія*. Вип. 13 (с. 50–55). К.: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- Корнев, С. І. (2009б). *Проблеми корекційної педагогіки у творчій спадщині І. О. Сікорського: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03*. К.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова.
- Корнев, С. І. (2012). Теоретичні аспекти проблеми становлення пізнавальних процесів в роботах І. О. Сікорського. У *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: Соціально-педагогічна. Вип. 19 (1). (с. 134–143). Кам'янець-Подільський: Медобори-2006.
- Кундій, Ж. П. (2015). Інтерпретація педагогічних поглядів вітчизняних лікарів кінця XIX – початку XX століття на проблеми сучасної медичної освіти. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Педагогічні науки», 367 (34), 77–84.
- Лаврова, О. В. (2007). Спадкоємність гуманістичних традицій у вітчизняній педагогіці: І. О. Сікорський та В. О. Сухомлинський. У В. П. Коцур (Ред.), *Школа першого ступеня: теорія і практика: Зб. наук. праць Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди*. Вип. 21 (с. 79–90). Тернопіль: Астон.
- Мазяр, О. В. (2009). Структура індивідуальності у роботах І. О. Сікорського. У *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць*. Т. 12. Вип. 7 (с. 158–166). Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Мазяр, О. В. (2013а). *Концептуалізація проблеми обдарованості у працях І. О. Сікорського: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01*. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
- Мазяр, О. В. (2013б). Особливості концептуального взаємозв'язку положень І. О. Сікорського з сучасними теоріями обдарованості. У *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. XII. *Психологія творчості*. Випуск 16 (с. 225–231). К.: Видавництво «Фенікс».
- Мазяр, О. В. (2014а). Концептуальні погляди І. О. Сікорського на проблему розвитку дитячої обдарованості. *Обдарована дитина* (2), 2–8.
- Мазяр, О. В. (2014б). Сікорський в історії психології та історія психології про Сікорського. *Практична психологія та соціальна робота* (2), 75–79.
- Менжулін, В. І. (2004). *Другой Сикорский: Неудобные страницы истории психиатрии*. К.: Сфера.
- Менжулін, В. І. (2016). Релігія у житті психіатра: за матеріалами біографії почесного члена Київської духовної академії Івана Сікорського. У М. Л. Ткачук (Ред.), *Біографічний підхід у вивченні історії та спадщини Київської духовної академії: збірник наукових праць* (с. 122–143). К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Паланський, І. (2012). *Світоч української психології (до 170-річчя від дня народження Івана Олексійовича Сікорського)*. Отримано з Педагогічний музей України Національної Академії педагогічних наук України: <http://pmu.in.ua/virtual-exhibitions/> «новатор-психолого-педагогічної-науки».
- Прейер, В. (1891). *Душа ребенка. Наблюдения над духовным развитием человека в первые годы жизни. Перевод с нем., редакция и предисловие профессора И. А. Сикорского*. СПб.: Издание А. Г. Рябенко, тип. А. С. Суворина.

* Див. про це: (Таровська, 2005, с. 231).

- Прудченко, І. І. (2005). *Київський Фребелівський педагогічний інститут в системі вищої освіти України (1907–1920 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01*. К.: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка.
- Сазоненко, Г. С. (2004). *Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею): наук.-метод. посібник*. К.: Гнозис.
- Сикорський, І. А. (1909). *Душа ребенка (с кратким описанием души животных и души взрослого человека, с 17-ю рисунками)*. К.: Тип. С. В. Кульженко.
- Січкач, А. Д. (2011). Становлення інституту підготовки фахівців з дошкільної освіти в Українській Народній Республіці. У С. І. Коваленко (Ред.), *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки* (с. 191–194). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя.
- Сухомлинська, О. В. (Ред.). (2005). *Українська педагогіка в персоналіях. Х–ХІХ століття: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, у двох книгах. Кн. 1*. К.: Либідь.
- Таровська, О. (2005). Творча спадщина Івана Сікорського: проблеми і перспективи в сучасному українознавчому контексті. *Українознавство* (4), 229–233. Отримано з <http://archive.ndiuv.org.ua/downloadpdf.html?id=165&what=article>.
- Федяєва, В. Л. (2014). Сікорський Іван Олексійович (1842–1919) – організатор і голова Київського Фребелівського товариства. У С. С. Барбіна (Ред.), *Педагогічні науки: [зб наук праць]*. Вип. 65 (с. 17–22). Херсон: Вид-во ХДУ.
- Яковенко, О., & Вискірко, О. (2015). І. О. Сікорський: життя, діяльність, бібліофільська спадщина. *Бібліотечний вісник* (3 (227)), 43–50.
- Sikorsky, J. A. (1902). *Die Seele des Kindes nebst kurzem Grundriß der weiteren psychischen Evolution*. Leipzig: J. A. Barth.

V. Menzhulin

THE FIGURE AND HERITAGE OF THE HONORARY MEMBER OF KYIV THEOLOGICAL ACADEMY IVAN SIKORSKY: CONTEMPORARY INTERPRETATIONS

Since the beginning of the 21st century, a number of Ukrainian academic publications touching upon Igor Sikorsky's father, Professor of Kyiv St. Volodymyr University and Honorary Member of Kyiv Theological Academy Ivan Sikorsky (1842–1919) has substantially grown. This article attempts to clarify the way in which contemporary Ukrainian researchers perceive and interpret Ivan Sikorsky's figure and heritage. For a long time Professor Sikorsky was known as a highly respectable and very influential Kyiv psychiatrist, psychologist, educator, philanthropist, state official, and public actor. However, starting from the last years of Ivan Sikorsky's life, his intellectual and moral authority was seriously damaged. It happened because of anti-Semitic expert conclusion he had made within the Beilis affair. This article argues that a special approach with regard to Ivan Sikorsky can be delineated in the contemporary Ukrainian academic memory. Its main goal is to restore his status as an outstanding representative of the national and world science. Today's Ukrainian interpreters of Sikorsky's figure are reluctant to bring attention to his reactionary political views and his old-fashioned scientific approaches. On the contrary, they are intensively searching some elements of his intellectual heritage which can be qualified as progressive for his times and useful in our times. The analysis shows that contemporary Ukrainian researchers are mostly interested in Sikorsky's impact in such fields as psychology, education, and pedagogy, and his experience as a founder and Head of Kyiv Frebel Pedagogical Institute. It is also important to note that the pedagogical (educational) psychology was the subject of the lecture course Professor Sikorsky had given at Kyiv Theological Academy a few years before his election as its honorary member.

Keywords: Ivan Sikorsky, Kyiv Theological Academy, history of science, academic memory, philosophy of education, educational psychology, pedagogy.

Матеріал надійшов 09.03.2017